

Porod i porodni običaji kod Šokaca u Sonti, Baču, Plavni, Vajskoj i Bođanima

Gorana Ražnatović*

Sažetak

Ovaj rad predstavlja etnografsko istraživanje o porodu i porodnim običajima temeljeno na razgovorima s kazivačima iz mjesta Sonta, Bač, Plavna, Vajska i Bođani. Građa je organizirana u četiri tematska poglavlja u kojima se prikazuje odnos žene prema trudnoći i odnos zajednice prema trudnoj ženi – trudnoća, porod, običaji nakon poroda i planiranje obitelji. Visoka smrtnost žena i djece bila je prisutna pri porodu, ali i kao posljedica amaterski izvedenih pobačaja. Dolazak medicinski obrazovanog kadra pozitivno je utjecao na životni standard zajednice.

Ključne riječi: porodni običaji, Šokci, Sonta, Bač, Plavna, Vajska, Bođani

Uvod

U ovom radu prikazuje se građa prikupljena tijekom dvaju terenskih istraživanja u Bačkoj, u Vojvodini, u travnju i listopadu 2015. godine među hrvatskom etničkom skupinom Šokci u mjestima Plavna, Sonta, Vajska, Bač i Bođani. Građa je organizirana u četiri tematska poglavlja u kojima pokušavam prikazati odnos žene prema trudnoći i odnos zajednice prema trudnoj ženi – trudnoća, porod, običaji nakon poroda i planiranje obitelji. U prva tri poglavlja građa obuhvaća iskustvo žene od trenutka kada je saznala da je trudna pa sve do prvih nekoliko tjedana života djeteta, dok je u poglavlju „Planiranje obitelji“ predstavljena građa vezana uz broj djece Šokaca, kontracepciju i pobačaj. U radu su obuhvaćena odgovarajuća vjerovanja u svakome poglavlju. Najopširnija kazivanja su se odnosila na razdoblje druge polovice 20. stoljeća, no kao što je Luka Vučincac iz Vajske rekao *tamo do 65. godine dok nije bila poplava, kad je došla poplava to je sve ispretumbala* te su dinamika zajedničkog života i običaji koji zahtijevaju suživot svekrve i snahe dovedeni u pitanje jer su salaši, tip ruralnog imanja na kojem su među ostalima živjeli i Šokci, postali stvar prošlosti i više generacija jedne obitelji nije živjelo u istom kućanstvu.

* studentica treće godine preddiplomskog studija etnologije i kulturne antropologije i informacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

Tema je zanimljiva jer je općenito nezastupljena u hrvatskoj etnologiji te u centar zanimanja stavlja ženu. U nekim je dijelovima obavljena „velom sramote“ te je teško prepoznati što je običaj, a što osobno iskustvo pojedine kazivačice. Nije postojala otvorena razmjena informacija u samoj zajednici. S tog aspekta bitno je prepoznati koliku vrijednost u životu pojedinca, osobito žene imaju mreže seoske društvenosti koje su ponekad činile jedini izvor informacija za ženu. Spomenute mreže nastaju na temeljima braka, rodbinskih i ne rodbinskih veza, prema spolu i dobi te u kontekstu društvenih i vjerskih običaja. Znanje žene o samom porođaju, briga za nju za vrijeme porođaja i oporavka ovisila je o odnosima koje je ta žena prethodno stvorila sa svojim ukućanima i zajednicom. Na to se osvrće i Jasna Čapo Žmegač:

„Ponašanje mlade snahe istodobno sadrži elemente kojima se ona identificira kao stranac u kući (prema svim ukućanima), kao mlađi čovjek u kući (prema starijima, muškarcima i ženama) te kao žena općenito (prema muškarcima, starijima i mlađima).“ (1998, 256)

Ova se studija odnosi na hrvatsko selo potkraj 19. i prve polovice 20. stoljeća, no smatram da su određena promatranja primjenjiva i na zajednicu Šokaca. Spomenuti rad višeslojno razmatra žene u ulozi majke i kućanice jer ih stavlja u kontekst preživljavanja te predstavlja uvjete u kojima žene donose odluke koje osobno smatram teškima. Kroz odnos svekrve i snahe se djelomično predstavlja i hijerarhija unutar obitelji.

Rad Sonje Periškić i Ivane Ružić, koje su istraživanje iste teme provele među Bunjevcima u Bačkoj, koristila sam kao svojevrsnu smjernicu i pripremu za vlastiti prvi izlazak na teren.¹ Kazivači su otvoreno pristupali i temama koje su sami nazvali tabu temama poput kontracepcije i pobačaja, no svojevrsan nedostatak ovog rada je što prakse koje su prepričavali kazivači nisu u intervjuu izravno stavljene u kontekst katoličke vjere Šokaca. Kazivači nisu previše iskazivali vlastite stavove već su iznosili ono što su smatrali da su jednostavno činjenice i dio njihove prošlosti. Građa je temeljena prvenstveno na razgovorima s 23 kazivača, od kojih su troje bili muškarci. Najstarija kazivačica je u trenutku razgovora imala 92 godine, dok je najmlađa imala 30 godina, no većina kazivača je bila između 65 i 75 godina. Doprinos svakoga kazivača ovome radu dragocjen je, no radi poštivanja želja nekih kazivača, u dijelovima ovog rada kazivanja će ostati anonimna. Intervjui su bili polustrukturirani. Dio kazivača su članovi kulturno umjetničkih društava te su se sami bavili sakupljanjem građe, tako da njihova kazivanja nisu bila ograničena na lokalitet iz kog potječu odnosno u kojem trenutačno žive. Jednako tako je postojao problem zbog doticaja s drugim kulturama te su neki tradicijski elementi bili predstavljeni kao šokački, no kroz daljnje istraživanje se ispostavilo da su ipak mađarskog podrijetla. Iz tih razloga, svi običaji će biti navedeni neovisno o lokalitetu jer su podaci koje sam dobivala bili ujednačeni. Ako postoji naglašena razlika od mjesta do mjesta, bit će posebno istaknuto.

¹ Više vidjeti u: Periškić, Sonja i Ružić, Ivana. 2011. Porod i običaji vezani uz porod. U: Milana Černelić (ur.). *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata – Bunjevacu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF press – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 315-346.

Podaci prikupljeni terenskim etnografskim istraživanjem uspoređeni su i dijelom nadopunjeni podacima iz rada Zvonimira Pelajića, u kojem je autor naveo kazivanja dviju kazivačica iz Vajske i Plavne o rodnim običajima (2014, 266-267) i rukopisom Antuna Kesejića (1949. – 1950.).² Kako je Kesejićev rad nastao u razdoblju od 1949. do 1950. godine, može se pretpostaviti da se kazivanja korištena u radu odnose na razdoblje ranog 20. stoljeća, dok se Pelajićevi podaci odnose na razdoblje pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća.

Trudnoća

Z. Pelajić ne donosi podatke o trudnoći. Naziv za ženu u drugom stanju koji se najčešće koristio među Šokcima je bio *noseća*. Kada se netko izrugivao trudnici, onda je govorio da je *pupata*.³ Marica Andrić iz Plavne pojašnjava: *To je onako malo bilo ružno. To je više kad netko iz zlobe kaže. Kaže, eno opet je već pupata*. Drugi termini koji su se koristili su *porodilja*, *bremenita* i *na kolevku debela*, s time da je termin *bremenita* spomenula samo Marica Andrić iz Plavne, a termin *na kolevku debela* Katica Babić iz Vajske.

Znanje o samoj trudnoći je ovisilo o užoj zajednici u kojoj se žena nalazila i samom obrazovanju i iskustvu žene jer se znanje o porodu i trudnoći nije otvoreno dijelilo. Rana trudnoća se prepoznavala po promjenama na licu, ustima, očima, grudima, mučninama, no to su žene znale prepoznati zbog vlastitog iskustva, više nego iz nekog općeg znanja koje se prenosilo unutar šokačke zajednice. U kasnijim mjesecima trudnoće prepoznavalo se naravno i po trudničkom trbuhu koji je „odao tajnu“ koju su žene dotad nastojale prikriti (Slika 1). Žena nije javno govorila da je trudna te je svoje stanje skrivala širokim haljinama. *To je nekako bilo sramota. Dok se nije videlo...* rekla je Katica Babić iz Vajske. Prema kazivanju Marice Andrić iz Plavne, kada žena više nije mogla sakriti da je trudna te ako ju je netko upitao za njeno stanje, nije smjela lagati jer je to štetilo djetetu. Prema kazivanju Pavke Domić, u Sonti se vjerovalo da će trudnica roditi *nimo dite*, ako laže o svom stanju. Neovisno o tome je li zajednica znala je li žena trudna, ona sama nije bila pošteđena teškog rada, zbog čega se nerijetko dogodilo da žena rodi na njivi.

Slika 1. Trudnica, pokojna Kata Oto rođena Šimunović u devetom mjesecu trudnoće sa suprugom Antunom, kćeri Maricom, svekrvom i svekrvom 1958. godine. Fotografija u vlasništvu Kate Pelajić iz Plavne.

² Z. Pelajić u svom radu navodi kazivanja kazivača, a rad A. Kesejića je rukopisna građa te se stoga citati iz njihovih radova označavaju kurzivom.

³ Ana Vidaković i Pavka Domić, Sonta; Marica Andrić, Plavna

Vjerovalo se da trudnici treba ispuniti svaku želju vezanu uz hranu. Stanka Čoban iz Bača navodi: *Moraš trudnoj ženi sve ispuniti, ako ona nešto traži, ne smiješ kazat nemam*, što su potvrdili i ostali kazivači. Ako se trudnici ne udovolji, vjerovalo se da dijete nikada neće htjeti jesti tu namirnicu. Ovaj podatak nalazi potvrdu i u radu A. Kesejića koji navodi da će dijete biti *željno svega ili uvijek gladno*, ako se trudnoj ženi ne udovolji. Kada trudnica dođe u posjet nečijem domu, trebalo ju je počastiti hranom, hrana joj se nije smjela uskratiti, jer se vjerovalo da će joj inače *miševi pojesti u kući, izgrist će tkanine* (Stanka Čoban, Bač). Kesejić navodi i sljedeća vjerovanja:

Trudna žena ne smije lupiti mačku. Ako ju lupi, dijete će uvijek raditi glavom kao mačka. Ako udari „kera“, bit će dijete gladno kao ker. Takva žena ne smije gledati nikakvu „komediju“, a naručito ne majmune, jer će dijete biti „glumpavo“. Ne smije jesti „svinjske jezike“ da dijete ne bude lajavo. Iz tog razloga ne smije pojesti kravski jezik. (...) Prije žena u drugom stanju nije smjela izvrtati crijeva na kobasice kod svinjokolje. Ostale poslove kod svinjokolje je smjela obavljati. (...) „Jedamput je po Baču išo medvid“, priča pripovjedačica, „kojemu su usta bila malo razrizana. Neka žena u drugom stanju mu se nasmijala pa je i njen sin imo taka usta.“ (1949. – 1950., 4)

Vjerovanja poput ovih kakve navodi Kesejić kazivači se najslabije sjećaju, odnosno rijetko ih navode sami, već na upit samo potvrđuju da su upoznati s istima.

Također se vjerovalo da se trudnica ne smije primiti za tijelo ako se uplaši, u suprotnom će se dijete roditi s ožiljkom, *flekom* na tom dijelu tijela. Jedino je jedna kazivačica iz Sonte navela mogući lijek za takve ožiljke.

Ako se desilo da dete ima neki ožiljak, onda kad porodilja ozdravila tako kad bude prvi put sa mužem. Nemojte mi zamerit. Kada bude prvi put sa mužem onda namaže sa spermom taj ožiljak pa nestane.

U Baču je trudnica imala pravo izbjegavati tužne događaje poput sprovoda. Ako ju je kojim slučajem ipak netko urekao, molitvom su joj skidale uroke žene u selu koje su to znale. Prema kazivanju Kate Pelajić Kaje iz Plavne i Pavke Domić iz Sonte trudnica je mogla biti predmet izrugivanja te se vjerovalo da trudnica može toj osobi uzrokovati *jarac*, odnosno ječmenac te jedini način da ga se riješiš je da ga obrišeš s komadom tkanine od trudnice (pregača, skute ili nit iz pregače).

Bilo je žena koje su skidale uroke (...) Pa tu je, između ostalih, bila i svekrva od moje kume, od Marije baka što sad treba da dođe. Ona je skidala uroke i kad nekog glava jako boli, i tako... recimo te trudnice ako je nešto ureknuta. Ona nešto moli, pa stavi vodu u lavor, pa moli pa se tu nešto umivalo i tako na taj način se to... (Katica Babić, Vajska)

Kako je trudnoća bila smatrana tabu temom prije šezdesetih godina 20. stoljeća, žena je o samom porodu saznavala od sestara, jetrva (sestra roditeljnog muža), svekrve ili majke ako su bili u dobrim odnosima. Nerijetko žena nije znala kako sam porod izgleda te nije prepoznala trudove pa je dijete rodila na njivi. Katica Babić iz Vajske pojašnjava: *Nitko nas nije naučio. Imala sam sestru četiri godine od mene stariju i sad ja njoj kažem kako me ti nisi mogla naučit nečemu. To je neka sramota bila.* Prema kazi-

vanju Ane Bošak Savić žena se za sam porod nije znala pripremiti osim sašiti odjeću, dok je sam porod bio ponekad olakšan tako da su roditelji dali alkohol.

Šezdesetih godina 20. stoljeća otvoreno je savjetovalište za žene gdje je žena mogla postaviti sva pitanja koja su je zanimala o porodu i djeci. Međutim, po nekim kazivanjima iz Plavne najveći doprinos zajednici u istom tom razdoblju je dao medicinski brat poznat pod nadimkom Janika koji je sa svojom ženom Anom držao neformalna predavanja u zajednici. Predavanja su obuhvaćala teme od kontracepcije do uređenja interijera. Čak i dvadesetak godina ranije u Baču časna sestra Vestina držala je predavanja mladim ženama kako bi ih obrazovala:

Pričala sam ti da je u Baču bila jedna časna koja je organizovala svake nedelje poslepodne susrete sa mladim ženama. (...) To je bilo tamo od dvadesetpete pa tamo do tridesetpete godine. Možda. Taj period. Ili čak možda i četrdesete. (Stanka Čoban, Bač)

Priprema opreme i odjeće za dijete

Osnovne potreštine za dijete su činile *krpice, košuljice i jastuk, jastučce*. Prema kazivanju Pavke Domić iz Sonte *krpice* su se izrađivale od starog platna koje su se koristile kao pelene. Prema kazivanju Marice Andrić iz Plavne bitno je bilo da je platno bilo više puta korišteno kako bi bilo meko i ugodno djetetu. *Košuljica* je duga košulja u koju se dijete oblačilo. Po kazivanju Josipa Dumendžića Meštra iz Bođana, dijete se u takav tip odjeće bilo oblačilo do školske dobi. Ruža Silađev navodi kako se takav tip dječje odjeće naziva i *šoša*.

Zvonimir Pelajić navodi kazivanje u kojem kazivačica Anica Pejčić iz Vajske opisuje što je za svoje dijete pripremila:

Ja sam u trudnoći pripravila i polako namirila sve što treba kad dite dođe. Prvo sam napravila jastuk, perjasti, uski a dugački i prišila sam čipke odozgod di dođe ditetova glava. Taj jastuk se priklapo na pola. Dobro se umota i uveže. Sašila sam sama košuljice, benkice i kapice. Fasle za vezanje pupka isto sam sama pripravila. Onda smo imali obične pelene od ritkog platna i male pelene. (2014, 266)

Najvažniji dio opreme za malo dijete bio je *jastuk* ili *jastučce* (Slika 2). *Jastuk* ili *jastučce* za bebu je bio jastuk s malo perja u kojem se dijete vezivalo kako bi se osiguralo da je sigurno i kako bi mu se kosti mogle ispravno razvijati. *Mora biti čvrsto radi kičme. Ako te ne svežu onda će ti noge otić pa ćeš imati O noge, a ako jako stegnu onda ćeš imati iks noge.* (Marica Andrić, Plavna) Prema kazivanju Pavke Domić iz Sonte jastuk je bio omotan ukrasnom trakom te je dijete bilo *u dunjice (...)* i *onda se pokrije sa žalinkom*. *Žalinka* je marama, kupovna, obično delenska marama s resama koju muškarci stavljaju na ramena preklaplenu po dijagonali tako da trokut pada na leđa preko košulje, a ispod prsluka, dok je *dunjica* pokrivač.

(...) onda u to kad se umota ima jedan četvrtasti jastuk s ne baš previše perja i onda se tu bebicu onako u čošak u taj jastuk. Metneš bebicu i ovako zamotaš te čoškove i bila je posebno traka, samo glavica tu viri, a ruke i noge su umotane.

Slika 2. Jastuk koji pripada kazivačici Stanki Čoban, pripremljen za krštenje unuka. Snimila Gorana Ražnatović 2015. godine.

I kapu na glavici. Taj jastuk umotan ko kifla i tako široka traka i s tim je umotano. To ko paket možeš nositi, neće tom djetetu ništa biti, ali dječica su se derala jer je previše stegnuto. (Marica Andrić, Plavna)

Porod

Kazivači se nisu mogli sjetiti nikakvih gatanja vezanih uz spol, jedino Kesejić spominje vjerovanje *ako je lice trudnice čisto, onda će biti muško dijete, ako je pak lice „šlampavo“, bit će žensko.* (1949–1950, 5)

Usprkos tome što su svi kazivači bili dosljedni u tvrdnji da je porod često zatekao roditelju iznenada, Kesejić navodi da je tri noći prije poroda u sobi trudnice gorgjela svijeca da na nju *ne mož niko doć.* (Ibid.)

Početak 20. stoljeća, roditelja nije mogla rađati na krevetu, jer ponekad zbog velikog broja ukućana nije ni imala vlastiti krevet unutar kuće. Jedine informacije vezane uz sam čin poroda koje su kazivačice i kazivači naveli bile su vezane uz mjesto poroda i pomoć pri porodu:

Moja svekrva je pričala, ona je '27. godište, a njena mama je prvo dete rodila '20. Njena mama je njoj pričala kako je bila sramota da se porađa u toj stražnjoj kuhinji di su boravili svi pa su je nazad odveli u pojatu. Kao špajza. Tamo stoji veliko suđe, kace. (Marica Andrić, Plavna)

Slične potvrde o porodu početkom 20. stoljeća dobivene su i od kazivačice Ane Vidaković iz Sonte, koja je dio svog života provela dijelajući svoj dom sa svojom svekrvom i sa svekrvinom svekrvom s kojima je održavala bliske odnose. U jednom kućanstvu je živjelo više generacija jedne obitelji te stoga roditelja i njen suprug nisu ponekad imali svoju privatnu sobu. Na prostoru imanja se tražio zaseban prostor gdje bi se roditelja mogla odvojiti. Kazivačica opisuje kako se takav porod odvijao:

Kada se dite oće roditi, onda u štalu, a vidli ste već kako izgleda drveno korito i onda na to drveno korito, ona se mora raširit noge, a rukama se držala za to korito i ona se tako na stojeći porađala, a to je jako teško, ona kaže „joj što sam se ja napatila“, a svekrva, ona je bila babica. (...) Tako je ta naša stara majka, prvo je dite tako rodila i to je kaže jedva izdržala. Porod ko porod, svaki je porod težak, ali na korito joj. Kaže ona „nećeš ti mene više prevarit, kada je bio drugi porod ja sam samo čutila, ja sam se samo u štalu otišla i sama se porodila i kaže moj gazda“, gazda se zvalo muža, „kaže moj gazda materi, eno već se porodila“. Onda je ona otišla i obavila sve šta triba i tako snaja je morala ležat tamo. (Ana Vidaković, Sonta)

I prema kazivanju Kate Pejalić Kaje iz Plavne žene su osim u ostavi rađale i u štali *na korito*, drvenu posudu za vodu ili hranu, koja se za tu priliku napunila sijenom. Drugi termin za porod *na korito* je bio *na jasje*, koji je spomenula ista kazivačica, kao i praksu jedne babice koja je korito napunila vodom, no taj podatak niti jedan drugi kazivač nije spomenuo.

U to vrijeme roditeljica nije mogla na krevet jer ponekad zbog velikog broja ukučana nije ni imala vlastiti krevet unutar kuće. Navedeni opisi poroda obuhvaćaju situacije kada je roditeljica prepoznala na vrijeme da joj slijedi porod, što nije bio uvijek slučaj. Prema iskazima mnogih kazivačica žene su često rodile na njivi. Kao što navodi Pavka Domić iz Sonte *bila je žena kopat, uhvatili je porođajni bolovi i ne može dalje i tako na njive se porodila*. Kesejić ne spominje da su žene rađale u polju i u štali, iako se njegovi podaci odnose na početak 20. stoljeća.

Podaci koje su kazivačice iznosile o porodu iz osobnog sjećanja ili iskustva odnose se na razdoblje od četrdesetih pa do šezdesetih godina 20. stoljeća, kada su žene počinjale rađati u rodilištu. Osim mjesta poroda, promjena se dogodila i u osobi babice. Babica je dotad bila bilo koja žena koja je stjecala iskustvo u pomaganju porođaja ili se pokazala spretnom u nekoj prigodi i time dobila ugled babice, a kasnije je to postala obrazovana žena, uglavnom medicinska sestra.

Porod u domu

Prema Kesejiću:

Žena rađa u krevetu, u „čošku“ sobe. Kada „počne“ rađati zaklinje se uzduž (poprijeko ne) kreveta „čaršap“. Na čaršapu se napravije 2-3 „guke“ (uzao) i u njih se stavi komadić češnjaka. To je „od vištica“. Žena koja rađa zove se „rotkinja“. Stari su kazali „obabila je“ (rodila je). (1949. – 1950., 5)

Podatke koje on navodi nisu potvrdili kazivači, te je moguće pretpostaviti da se na takav način porod, uz koji se vezuje i specifično vjerovanje, prakticirao početkom 20. stoljeća i ranije.

Prema kazivanjima, žena se porađala u vlastitom domu u odvojenoj sobi od četrdesetih godina do šezdesetih godina 20. stoljeća (Slika 3). Rodilji su pomagale samo žene: svekrva, babica i žene iz kućanstva ili susjedstva koje su znale nekako pomoći. Otac često nije ni bio kod kuće, nije ga se ni zvalo jer njegova pomoć nije bila potrebna ni poželjna:

To je bilo 58. godine. Pošto je od supruge mama bila u Bođanima onda je netko pogriješio, da li doktor da li ona, u datumu porođaja i ona je došla kod mame da sašije one benkice i šta ti ja znam. I to je bilo nekako za vikend i ja subotom dođem i ono subota noć i počne porođaj. Ja sam bio u sobi do, a nisam mogao izaći. Mogao sam samo kroz tu prostoriju, a bila je babica. (...) Uglavnom, dok se ona porodila od uveče od 9 sati do negde 4 ujutro, dok se nije porodila, dok nisam čuo dečji plač, litra rakije je pukla. A od muke! (Luka Vučinac, Vajska)

Početkom 20. stoljeća babice su bile samo iskusne žene. Stanka Čoban iz Bača svjedoči: *Prijateljica moje mame koja je radila, vršila je te poslove babica, ali je bila uči-*

teljica. Tako da je ona ustvari samo pripomagala u porođaju. Međutim, već pedesetih godina babica je bila medicinski obrazovana osoba, a to je bila i jedna od kazivačica Ana Bošak Savić. Zbog svog je pristupa radu često dolazila u sukob s tradicijom i starijim članovima zajednice, čemu svjedoči svojim kazivanjem:

Kada ti kažeš starijoj ženi i babi „Molim vas gospođo izađite napolje. Ostavite me sa porodiljom“. To je velika uvreda bila (...) Onda, znaš kako, sa koncem običnim vežu pupak, makaze ne sterilišu, tako da je dolazilo do teških infekcija ono u početku. Čak su i žene znale da umiru od toga. Ne znaju da li je izašla komplet posteljica, žene ne vode kod lekara, žena dobije temperaturu, dobije trovanje i umire i djeca su pre par godina, pre mene, mnogo su deca umirala i kad je bilo malo toga kadra, onda su deca manje umirala, onda se išlo u porodište. (Ana Bošak Savić, Vajska)

Porod u rodilištu

Sredinom 20. stoljeća na području Vojvodine su se otvorila rodilišta u kojima su roditelje dobile osnovnu medicinsku njegu kako bi se smanjila smrtnost samih roditelja i njihove djece. Po Pavki Domić iz Sonte, bez obzira na to što se roditelja možda porodila izvan rodilišta, morala je u njega otići nakon porođaja. Ana Bošak Savić iz svog iskustva kao medicinske sestre svjedoči da roditelje, usprkos postojanju rodilišta i medicinskih ustanova, nisu išle na pregled prije samog poroda, odnosno nije postojala ta navika.

Otvaranjem rodilišta pokušao se podići životni standard roditelja i smanjiti smrtnost djece. Nažalost, kazivači su potvrdili da je smrtnost roditelja i djece na porodu bila visoka, bez obzira na to je li riječ o porođaju u vlastitom domu ili u bolnici. Jednako tako porastao je broj dostupnog stručnog osoblja te je babica prestala biti iskusnija žena iz sela, već se radilo o stručno obrazovanoj osobi.

*Slika 3. Kazivačica Kata Šegrt u svom domu.
Snimila Gorana Ražnatović 2015. godine.*

Da. Tu smo imali staru babicu, one su morale biti u rodilištu i u selu. Bilo ih je 2. Njima je bilo teško pa su otvorili kod nas porodilište. Imamo tu jednu švapsku kuću, tu je bila ambulanta i tu se porađalo. '66 su preselili u Apatin. Sad se jedna porodila u kući, nije htjela otići. (Kata Šegrt, Sonta) (Slika 3). Mnoga od rodilišta koja su kazivači spomenuli su u međuvremenu zatvorena. „Ovdje u Baču je 1970. otvoreno porodilište, ali to je kratkog vijeka bilo, onda se već išlo u Novi Sad.“ (Josip Dumedžić – Meštar, Bođani)

Običaji nakon poroda

Krštenje

Zbog visoke smrtnosti novorođenčadi, djeca su se krstila brzo nakon rođenja. Na krštenje su ih nosili kumovi, no ako nije bilo vremena te je dijete izgledalo jako slabo, ponekad je bilo kršteno od strane babice. Kumstvo je bilo među obiteljima tradicija. Katica Babić iz Vajske navodi da se pri izboru kuma poštivalo *staro kumstvo, ako ne venčani, onda njihova deca*. Krstiti drugu osobu može svaka osoba koja ima sveti sakrament. Sam čin krštenja je bio skroman.

Anica Pejčić iz Vajske kazuje:

Mi smo našu dicu krstili za osam dana. Zvali smo samo kumove na ručak. Mama ne ide u crkvu na krštenje. Dite se lipo opravi u posebno ruvo, kapicu i košuljicu i metne u jastuk koji se prikrije lipim prekrivačem ili svilenom maramom, kako je ko mogo i imo. Tada je bio običaj da se kumstvo nasliđivalo od stariji, ko su prija našima bili kumovi, iz te kuće ponovno budu i nama i tako s kolina na kolino. Kršteni kum je darivo što je mogo, srebro ili zlato, il samo novaca il bi kupio ruvo. (Pelajić 2014, 266)

Katica Babić, također iz Vajske ističe: *Krsti se što prije. Ja sam rođena 8. 12. jutro u pola 7, ja sam već u 10 sati nošena na krštenje. Istog dana. Bila sam slaba pa ajde da ne bih nekrštena umrla.*

Zvonimir Pelajić navodi i kazivanje Eržike Repa iz Plavne o krštenju djeteta: *Kumovi bi oma sutra došli vidit dite i prigledat porodilju. Dicu se ubrzo krstilo jer su govorili: „Ne daj Bože da dite umre nekršteno!“ Kad se dite krsti kuma donese svilenu maramu il pokrivač za jastuk za nosit dite u crkvu. Dite se umatalo u jastuk na čošak, samo bi glavica virila. Kuma bi sašila lipu kapicu koju su nazivali našoporena kapica (na žabice nacigovana). Jastuk se prekrije prekrivačem il svilenom maramom. U crkvu bi išli kumovi, tata i najbliži rodovi. Kad bi se vratili kući kuma bi dite metnula pod astal. Ko prvi uzme dite, ono će ga najviše voliti. (2014, 267)*

Bilo je iznimno važno da djeca ne umru nekrštena jer u tom slučaju ne bi mogla biti pokopana na katoličkom groblju. Rodilja se za vrijeme krštenja još uvijek oporavljala od poroda.

Izolacija i oporavak porodilje

Šest nedjelja je bilo obavezno, žena nije smila ispod krova. Rodila je u kući i nema napolje, nema više da izadeš ni u avliju ni nikud. Možeš izaći iz ove sobe u ovu sobu, ali uglavnom su šest nedjelja žene ležale i to pokriveno dunjom dovde. Ja sam svojoj snaji govorila leži, dok sam ja tu, leži. Nisu dabe žene govorile da se leži šest nedjelja, ti si sva raštimana, ti moraš ležati da bi se te kosti vratile na svoje mesto. Šest nedjelja su žene ležale u svom krevetu i služilo ih se, kosu nisu prale, nipošto, samo malo pranje. (...) šest nedjelja ne smeš ispod krova, da izvinete ni u wc. Bile su noše i u to su žene išle i svekrva je služila, nosila napolje. Onda se nosilo babinje i onda mlada se porodilja digna i sjedne da ruča i onda opet u krevet. (Marica Andrić, Plavna)

Običaji koji su se poštivali nakon poroda žene bili su usmjereni na njen oporavak te stoga kazivačice ne pričaju o njima kao „zastarjelim idejama“. Smatralo se da je potrebno šest tjedana da se žena oporavi od poroda i za to vrijeme se za nju brinula njena svekrva. Najmlađa kazivačica Danka Andrić iz Plavne rođena je 1985. godine i za nju se njena svekrva Marica Andrić pokušavala brinuti ne samo zbog šokačke tradicije, već zbog vlastitog osjećaja da je to bila njena obveza, iako ju to nitko nije tražio. Zbog načina života u današnje doba teško je pridržavati se vremenskog ograničenja od *šest nedjelja* te se rodilje puno ranije „dižu iz kreveta“. Dok su svekrva i snaha dijelile kućanstvo bilo je lakše da se svekrva brine za snahu. Marica Andrić je imala svekrvu koja je bila 1928. godište te je inzistirala da nakon poroda za vrijeme oporavka dođe živjeti kod nje. Kazivačica joj je ispunila tu želju kod prvog djeteta, no kod drugog djeteta je već imala svoj stan te se odlučila oporavljati u vlastitom domu.

Razdoblje oporavka rodilje u trajanju od *šest nedjelja* odnosno šest tjedana je potvrđeno u sva četiri lokaliteta te ga u svojim radovima navode i Kesejić (1949 – 1950, 6) i Pelajić (2014, 267). U Crkvu je također odlazila tek nakon što prođe šest tjedana. Josip Dumendžić Meštar iz Bođana precizira: *Žena se vodila u crkvu prvi put, ne na glavna vrata, nego na stražnja, tek kad bude kršteno dijete, onda može. Kada se iskonskog grijeha oslobodi.*

Eržika Repe iz Plavne kazivala je Z. Pelajiću:

Kad se žena pridigne posli šest nedilja ne nosi dite šorom dok ne ide u crkvu, makar na običnu malu misu poslindanom. Kad dođe iz crkve može nosit dite kod kume i svoje mame. Posli toga sve se dalje normalno radi. (2014, 267)

Babinje

Babinje je bio način na koji se zajednica brinula za rodilju, *babinjaru*. Nakon poroda kumovi, rodbina i prijatelji su se međusobno organizirali u dane posjeta te su rodilji svaki dan donosili ručak. Ručak je trebao biti bogat i sastojao se od juhe, pečnog mesa, kolača, vina, rakije, kako bi se rodilja što uspješnije oporavila od poroda. Taj su ručak nosili u košari koja je bila prekrivena *ukrasnim peškirom*, ručnikom po rubovima ukrašenim izvezenim detaljima, napravljen posebno za nošenje *babinja*:

Bilo je dosta siromašno stanovništvo i ljudi i onda babinjara, žena koja se porodila, onda pošto nemaju, a mora malo bolje se hraniti, onda rodbina, prvo kuma skuva supu, pravu kokošju pa ispeče mesa, malo bolji ručak napravi, kompletni, skuva sve i donese u kantici, sve donese u košar i krasan peškir. To ni nije peškir, to je specijalno napravito za babinje. (...) To je tako kao peškir i na krajevima je bilo na posebno platno izvezeno svilom. To je sve vezano koncem koji ispušta boju (...) imala sam posebno ponjave vezene koje se stave na krevet i krasna posteljina i vezeni jastuci i to sve nameštito i ja u tome ležim preko dana i kada mi dođu gosti to je bilo sve tako nameštito. (Marica Andrić, Plavna).

Rodilja je goste dočekivala u krevetu (Slika 4). Prva osoba koja je dolazila u posjet roditelji je bila kuma. Osim potpunog obroka, kuma je donosila i dar za dijete. Ponekad je to bila odjeća, no dar je uvijek morao uključivati novac koji se stavljao djetetu pod jastuk ili u košuljicu. Dijete se darivalo i dukatima, no nije svaka obitelj imala dukate, već su se nasljeđivali unutar obitelji : ... *dukate su davali svekar, svekrva, mama, tata.* (Stanka Čoban, Bač)

Slika 4. Bračni krevet u domu Kate Pelajić, tipičan u šokačkim domovima. Snimila Gorana Ražnatović 2015. godine.

Zvonimir Pelajić navodi kazivanje Eržike Repe iz Plavne o *babinju*: *Tri je dana moja kuma donosila babinje, a dikoja samo dan il dva. Kad kuma treći dan donese babinje ondak bude opet ručak za sve. Daljnji rodovi nisu donosili pravu supu već pile na valjuščiće, paprikaš il ribe i pečenog mesa. Posli svi redom donose babinje prema dogovoru. Ja sam za prvo dite dobila 28 babinja. (2014, 267)*

Razdoblja oporavka nakon poroda i *babinja* kazivačice se rado sjećaju i navode ga kao jedan od rijetkih razdoblja kada su bile zbrinute, no ostaje pitanje kako su se oporavljale roditelje čija djeca nisu preživjela, koje ovim istraživanjem nije obuhvaćeno.

*Slika 5. Kazivač Josip Dumendžić
Meštar iz Bođana.
Snimila Gorana Ražnatović
2015. godine.*

Vjerovanja i zaštita od uroka

Josip Dumendžić Meštar je rekao : ... *ipak je stavio crvenu, neka se nađe. Kad ih pitaš što je? Vele molit se samo triba, dat će Bog. S jedne strane su bili vjernici, a s druge strane su se držali poganskih stvari* (Slika 5). Ovim iskazom se ukazuje na koegzistenciju katoličke vjere u Šokaca i običaja i vjerovanja koje su oni sami okarakterizirali kao poganske.

Djetetova posteljica se zakopavala u zemlju, prvenstveno kako ju životinje ne bi raznosile, dok se pupčana vrpca vezala u čvor i čuvala do djetetovog 7. rođendana kada bi ju ono trebalo razvezati. Prema kazivanju Josipa Dumendžića Meštra iz Bođana, u Bođanima nije bilo te tradicije, no prema kazivanju Stanke Čoban u Baču se vjerovalo ako dijete uspije razvezati čvor da

će biti uspješno u životu. Prema kazivanju Marice Andrić u Plavni se vjerovalo da to znači da će znati svašta raditi, a prema kazivanju Katice Babić u Vajskoj da će dijete biti pametnije.

Dijete je bilo nužno zaštititi. Najosnovnija zaštita koju je dijete primilo je bila *crvena vezica oko ruke* ili *crveno zrnje* oko vrata koje ga je štitilo od uroka i *vištica* (vještica). Prvih nekoliko noći, a ponekad i svih šest tjedana što ih je roditeljica provela oporavljajući se od poroda, nije se gasilo svjetlo u kući. Voda u kojoj se dijete kupalo nije se smjela baciti po noći, nego je trebala prenočiti u kući i tek se ujutro smjela baciti, jednako tako i djetetova odjeća nije smjela biti sušena po noći. Samom djetetu se stavljao luk pod jastuk, krunica (Marica Andrić je uz krunicu spomenula i knjižicu „Dar Majke Božje“), sveta vodica za prekriziti se na ulazu sobe u kojoj se nalazi dijete ili se djetetu odjeća oblačila naopako (Eržebet Škravan, Vajska). Ako se zaključilo da je dijete ipak ureknuto jer ga je pogledala žena s *urokljivim očima*, postojale su žene u selu koje su molile i *bajale* i skidale uroke. *Urokljive oči* je termin koji je prisutan u svim mjestima obuhvaćenim ovim istraživanjem.

Te uroke u vodu su ubacivali užareni ugalj pa onda s tim umivaju dete. Palile su se neke trave pa su vence pravili pa vešali na vrata. (Luka Vućinac, Vajska)

I sad će doći ta žena i ja sad ne znam tačno, samo znam da je vodu grijala i sad na kadnicu i sad je ona sipala vosak ili nešto, ne znam što je to bilo. I onda bi ona sipala u tu vodu i sada kako se nešto otopi u vodi i sad tog se dete boji. Sada oni to gledaju, toga se boji. (...) Na šporetu je ona to otopila i onda je ona... dete su držali nad tom vodom, a u vodu je sipala tu tečnost i ono se odma skupljalo

u vodi, razne figure i onda bi oni to gledali da vide šta ima, od čega se dete boji. Gledali su oni kao kad gledaju u nebo. (Katica Babić, Vajska)

Zvonimir Pelajić navodi kazivanje Anice Pejčić iz Vajske:

Bilo je dosta virovanja što se smi, a što ne smi radit. Tako su rekli da kad sunce zađe ne treba ići prigledat malo dite. U sobi di su ležali porodilja i dite bila je svetaljka kod vrati, pa ko kod uđe mora se prikerstit. Ditetu su pod glavu metali patrice ili križić, a veš se moro pokupit uvik prija zalaska sunca. (2014, 266)

Eržika Repa iz Plavne također je potvrdila da se djetetovo rublje ne smije ostaviti vani nakon izlaska sunca te svjedoči o vjerovanjima o zaštiti djeteta od vještica i uroka:

Ni dite se ne iznosi posli zalaska sunca jer su naši stari kazali da idu vištice pa dite sisaju. Mećali su pod jastuk metalni nož i vilicu unakrst. Kad dite puno dreči neki su mislili da je dite urečeno pa su stavljali žar u vodu i tako bajali a s tom vodom umivali dite, ispričala je svoja sjećanja Eržika. (Ibid., 267)

Kata Pelajić potvrđuje da je stavljanje ukrštene viljuške i noža pod jastuk djetetu specifično za Plavnu.

Briga o djeci

Dok se roditelj oporavljala za dijete se brinula svekrva. Dok je više generacija živjelo u istoj kući za djecu se brinula jedna žena koja je ostajala doma ili su djeca pratila roditelje na polje. Čim su stasali, davali su im se radni zadaci za koje su stariji članovi zajednice ocijenili da su primjereni trenutnoj dobi djeteta.

(...) naši roditelji nisu imali vremena s nama provoditi. To su bake čuvale, a oni su bili po njivama. Moja mama uvek je pričala, kaže ta baka naša, dobra žena bila i vredna, sve ih dočekivala, onda bi ona dok ne dođu svi, onda je ona decu nahranila, imala je 11 unučadi, uvijek je netko kod nje bio i onda je ona sve to presvukla i naranila, moja mama je uvijek pričala, dođe doma, ja skačem sa kola, trčim pravo da ju vidim. Oni s nama jako su malo bili. (...) (Katica Babić, Vajska)

Planiranje obitelji

Sirotinja je imala puno djece radi umiranja, ali imućni Šokci nisu htjeli imati više djece, ako je imao muško, onda je nastojao da ima samo jedno dijete, a ako nije imao muško dijete, onda je imao dokle nije dobio muško. Opet kod mog djeda i kod bake, oni su čisto radi umiranja, prvo dvoje je umrlo pa su išli još troje, moj otac, teta i stric. Petero je rodila. (Josip Dumendžić Meštar, Bođani)

Imućniji Šokci su htjeli ograničiti broj nasljednika te su preferirali manji broj djece i preferirali su da ta djeca budu muška djeca. Kesejić navodi da se u slučaju rođenja ženskog djeteta govorilo *rodila se brašnara*. Nažalost, teret odgovornosti kon-

troliranja broja potomaka je pao na ženu koja se s istim nosila podvrgavanjem često pogubnom pobačaju ili korištenjem različitih metoda kontracepcije. Najsigurniji način sprečavanja ponovnog začeća za ženu u to doba je bilo dojenje. Vjerovalo se da žena dok doji, ne može zatrudnjati, no čim je okus mlijeka postao odbojan djetetu, smatralo se da je žena ponovno *noseća*. Jedan od načina bilo je (*ispiranje*) pranje vodom nakon spolnog odnosa. Bilo je i drugih načina:

A bila je neka preslica, nešto su gurale unutra i onda vrtile i vrtile da se plod otkine. (Ana Vidaković, Sonta); *Pa bila je jedna babica kod koje su žene išle na čišćenje. Otvarale su maternicu da eto... I zatruju se i razbolu se.* (Pavka Domić, Sonta)

Biljke koje su se koristile kako bi izazvale pobačaj su bile peršin i *sprež* (drugi naziv za sprež je krški kukurijek⁴). Žene su često umirale od posljedica pobačaja, no kontinuirano su im se podvrgavale. Pobačajima su se podvrgavale žene koje su smatrale da njihovo kućanstvo ne može izdržati financijski teret još jednog djeteta, žene koje bi bile osuđivane od strane obitelji ako rode još jedno dijete ili žene koje nisu bile u braku i nisu htjele roditi jer bi to bila izvanbračna djeca i njihove majke bi bile odbačene od strane zajednice.

Termin *krvariti* za pobačaj spomenuo je samo Kesejić:

Pobačaji se mnogo češće upotrebljavaju „Krvarila je“, kažu Bačlije. Riječ pobačaj se ne upotrebljava. Prije su „krvarile“ babe, a sada rijetko koja ženska ode ženi u selo. Najviše odu liječnicima i babicama. (1949, 4)

Slika 6. Kazivačice iz Bača. Snimila Gorana Ražnatović 2015. godine.

⁴ *Helleborus multifidus* Vis.

Usprkos tome što je svatko poznao makar jednu ženu koja umrla od posljedica pobačaja, pritisak na žene je bio velik i one su se nastavljale podvrgavati tom često pogubnom postupku.⁵

Zaključak

Od vremena kada je napisan rad Antuna Kesejića, do terenskog istraživanja na temelju kojega je nastao ovaj rad, prošlo je više od šezdeset godina. Prema Aniću, „Običaj je način života, rada, ponašanja itd. koji se ustalio u nekoj zajednici i koji se kao takav poštuje i prenosi s naraštaja na naraštaj.“ (2002, 844) U tom prenošenju s naraštaja na naraštaj, običaji su se mijenjali, a ponekad i zaboravljali. Iz tog razloga u Kesejićevom radu može se naći više detalja o pojedinim običajima nego što je to moguće utvrditi istraživanjem u današnje vrijeme. Na promjene rodni običaja utjecale su državne mjere i napredak medicine. Prije nego se taj utjecaj počeo očitovati, ti su običaji predstavljali generacijama stečeno znanje čija je svrha bila osigurati trudnici uspješan porod i oporavak. Naziv za ženu u drugom stanju koji se najčešće koristio među Šokcima je bio *noseća*. Trudnoća se skrivala i u trudnoći žena nije bila pošteđena rada te je svoje dijete nerijetko znala roditi u polju. Život žene je bio lakši ako je oko sebe imala potporu drugih žena, jer je to bio jedini način kako da se pripremi na porod, no to nažalost nije uvijek bio slučaj. U vremenu dok je žena isključivo radala kod kuće, porodu su prisustvovala iskusne žene iz zajednice, roditeljina svekrva, ponekad i mama i babica. Babica je tada bila žena koja je stručnost stjecala kroz višegodišnje iskustvo, a napretkom medicine babica je postala obrazovana osoba. Porod u domu zamijenio je porod u rodilištu. Smrtnost žene i djece pri porodu, nerijetko kao posljedica amaterski izvedenog pobačaja, bila je velika te je dolazak medicinski obrazovanog kadra utjecao na poboljšanje standarda života žena. Upravo zbog visoke smrtnosti djece, kumovi su nosili dijete krstiti nedugo nakon poroda. Porodilja je bila zbrinuta šest tjedana nakon poroda jer se u tom razdoblju, osim njene obitelji, i zajednica brinula za ženu opskrbljujući je svakodnevno toplim obrokom. Običajem *babinja* zajednica se brinula za roditelju, *babinjaru*. Nakon poroda kumovi, rodbina i prijatelji organizirali su dane posjeta međusobno se izmjenjujući u donošenju ručka roditelji svaki dan, kojega su nosili u košari prekrivenoj *ukrasnim peškirom*, ručnikom po rubovima ukrašenim izvezenim detaljima, napravljenim posebno za ovu prigodu. Ručak je trebao biti bogat i sastojao se od juhe, pečenog mesa, kolača, vina, rakije, kako bi se roditelja što uspješnije oporavila od poroda. Osim roditelje, bilo je nužno zaštititi i dijete. Najosnovnija zaštita koju je dijete primilo je bila crvena vezica oko ruke ili crveno zrnje oko vrata što ga je štitilo od uroka i *vištica* (vještica). Poneki „načini zaštite“ od *vištice* žive tek u sjećanjima Šokaca, dok su se neki i danas uspjeli

⁵ Smatram da i ove činjenice govore u prilog da je bitno osvijestiti činjenice prošlosti „tradicionalnog sela“ jer argumenti kojima se zagovara zakonska zabrana pobačaja često padnu u sferu „prije nije bilo tako“, kao da se radi o nekom modernom trendu, no podaci prikupljeni na terenu pokazuju da to jednostavno nije istina.

održati te će se nerijetko vidjeti crveno zrnje oko zapešća djeteta. Kao što je rekao Josip Dumendžić Meštar – *ipak je stavio crvenu, neka se nađe.*

Jedan od značajnijih doprinosa ovoga rada je što daje uvid u nimalo lak život šokačkih žena. Smatram da ovakav tip istraživanja pomaže statusu žene u društvu jer podiže svijest o teškom iskustvu koje su morale prolaziti zbog postojanja „tabu tema“. Imućniji članovi zajednice su planirali obitelj s namjerom da bračni par ima jedno ili dvoje djece. Upravo zbog neželjenih trudnoća, amaterski pobačaj je nerijetko bio uzrok smrti žena. Istraživanja tradicijskih tema su kvalitetnija ako se njima pristupa kao promjenjivim elementima te ako se sagleda koje su se prakse održale danas te zašto su one uopće postojale. I pored suvremenih dostignuća u poboljšanju kvalitete života trudnice, isprepleteni utjecaji narodne medicine i narodnih vjerovanja još i danas obilježavaju porodne običaje, koji će se i nadalje mijenjati i kao takvi biti zanimljiv predmet istraživanja i u budućnosti.

Popis kazivača

Vajska, Bođani:

- Katica Babić – Babuška, r. 1941.
- Ana Bošak Savić, r. 1942.
- Josip Dumendžić – Meštar, r. 1951.
- Ljubomir Savić – Ljubo, r. 1937., Beograd, živi u Vajskoj
- Eržebet Škravan, r. 1954.
- Luka Vučinac, r. 1939.

Sonta:

- Pavka Domić – Žiškova (dj. Šokac), r. 1942.
- Ruža Siladev (dj. Miloš), r. 1949.
- Kata Šegrt, r. 1938.
- Ana Vidaković – Šantini, r. 1945.

Plavna:

- Danka Andrić, r. 1985.
- Marica Andrić – Šabini (dj. Oto), r. 1954.
- Ilona Gurić – Iluška, r. 1948.
- Marija Klinovski, r. 1930.
- Marica Ljajić (dj. Klinovski), 7. 6. 1961.
- Kata Pelajić – Kaja, r. 1961.

Bač:

- Anica Čeke (dj. Kampel), r. 1952.
- Stanka Čoban (dj. Filipović), r. 1952.
- Vladimir Filipović, r. 1953.
- Vera Horvat (dj. Miličić), r. 1943.

- Mira Milošević (dj. Filipović), r. 1950.
Marija Rogić, r. 1923.
Marija Tubić (dj. Šovanović), r. 1960.
Marija Vuković (dj. Filipović), r. 1958.
Marija Zarecki, r. 1958.

Literatura:

- Anić, Vladimir, ur. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Čapo Žmegač, Jasna. 1998. „Seoska društvenost“. U: Josip Bratulić, Jelena Hekman (ur.). *Serijal Hrvatska, Miro A. Mihovilović (ur.). Etnografija: Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Zagreb: Matica Hrvatska, 251-295.
- Kesejić, Antun. 1949–1950. *Etnografska građa iz Bača*. Arhiv Odsjeka za etnologiju, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Nova zbirka. NZ 7b.
- Pelajić, Zvonimir. 2014. „Iz kulturne baštine šokačkih Hrvata u Plavni, Vajskoj i Baču“. *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, 6:265-276.
- Periškić, Sonja i Ružić, Ivana. 2011. „Porod i običaji vezani uz porod“. U: Milana Černelić (ur.). *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevac*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF press – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 315-346.

Summary

Childbirth and obstetric practices of Sokci in Sonta, Bac, Plavna, Vajska and Bodjani

This paper presents an ethnographic research on childbirth and obstetric practices based on conversations with narrators from Sonta, Bac, Plavna, Vajska and Bodjani. The text is organized in four thematic chapters showing the women's attitude towards pregnancy and the relationship between community and a pregnant woman - pregnancy, childbirth, customs after birth and family planning. Mortality of women and children was high at childbirth, as well as a result of amateur abortions. The arrival of medically educated help positively influenced the community's standard of living.

Keywords: obstetric practices, Sokci, Sonta, Bac, Plavna, Vajska and Bodjani